
ÖSSZEFOGLALÁSOK

Adriai–dunai történelmi tanulmányok (Közép-kelet-európai utazástörténet)

A „Sodalitas Adriatico-Danubiana” kulturális egyesület periodikája, melyet 2010-ben a Duino Aurisina kiadó adott ki, a *Mitteleuropa*¹ *utasai és utazásai* címet viselő konferencia anyagát dolgozza fel *Adriano Papo* és *Gizella Németh* gondozásában. A kötet egy virtuális utazásra invitálja olvasóit mind térben, mind időben, mely utazás alatt jelentős történelmi, irodalmi és földrajzi ismereteket közöl. A benne szereplő tanulmányok kronologikusan és tematikusan is kapcsolódnak egymáshoz.

Az utazás(történet) jelen esetben a középkorban indul. *Donata Degras-si* a közép-európai utazási szokásokról ír tanulmányában, melyből kiderül, hogy már a XII. században is sokan utaztak, kedvelt úti célok voltak: a Szentföld, Santiago de Compostela és Róma. Ebben a korban az utazókra nem volt jellemző, hogy olvasóközönség számára naplót írtak volna, így útvonalait leginkább számlák, foglalások, pénzváltások igazolásai alapján lehet követni. Az utazások során a nyelvek különbözőségének problematikája szinte fel sem merült, mivel a magasabb szociális rétegekben szinte hivatalos nyelvként működött a latin nyelv. Azok az írásbeli források, melyek mégis rendelkezésünkre állnak ebből a korszakból – például *Bonaccorso Pitti* kereskedő írása – a bejárt új vidékeket csodákként (mirabilia) írják le, melyeket az utazó azért vetett papírra, hogy mindig emlékezzen rájuk.

Petrarca és Boccaccio mitteleurópai helyszíneiről *Antonio Donato Sciacovelli* írt. A trecento két híres költőjének utazásait a dantei költői értelemben vett utazás, és valóságos utazás szempontjából is vizsgálja. A politikai életben is részt vettek, ennek példája Petrarca prágai útja, mely igen sikeres volt mind diplomáciai, mind privát kapcsolatai szempontjából. Írásaiból kitűnik, hogy Nyugat- és Kelet-Európa közé éles határvonalat húz, és a nyugatot civilizáltnak, keletet pedig barbárnak jellemzi.

Az első magyar leírást Szentföldről Teke Zsuzsa vizsgálta meg. Már a magyar államalapítás után megjelentek a vallási célú utazások, melyek a

¹ Közép-Európa.

XIV. század második felére elterjedteké váltak. A korai zarándokutakról azonban nem maradt ránk írásos emlék. Az első ilyen írásos forrás *Pécsvárad* Gábor munkája, melyet jeruzsálemi látogatása során írt. Mihailo St. Popovitz német nyelvű tanulmányában arról ír, milyen részletességgel írták le a faunát és a flórát az utazók a quattrocento és seicento utazói. Németh Gizella és Adriano Papo tanulmányának címe: *Pierre Lescalopier „útinaplójáról”, Isztria és Dalmácia partjairól*. Egy 1574-ben megjelent útinaplót mutat be. *Pierre Lescalopier* 1571-ben beiratkozott a kor legelőkelőbb jogi karára a Padovai Egyetemre, majd 1574-ben tanulmányait megszakította, mivel belső késztetést érzett a Szentföld meglátogatására, ahonnan 1574. október 12-én indult vissza. Utazásai során készült naplója nemcsak egyszerű útleírásokból áll, hanem fontos történelmi értékekkel bíró forrásokat is tartalmaz a bejárt országok életéről, gazdaságáról és helyi szokásairól. Lescalopier útja Velencéből Isztambulba vezetett Isztrián, Dalmácián és Erdélyen keresztül. A kötetben szereplő következő tanulmány Erdélyt mutatja be a XVI. és XVII. századi külföldi utazók leírásai alapján. Ezeket az írásokat javarészt olyan külföldi mesterek írták, akik az erdélyi fejedelem szolgálatában álltak, mint Francesco Massaro, vagy Ercole Daissoli és Giovannandrea Gromo, velencei utazók. *Florina Ciure* tanulmányának fő erénye, hogy általa képet kapunk arról, hogy a korabeli velencei lakosságnak milyen ismeretei voltak Erdélyről. *Cristian Luca* írásában Vallachia hercege, *I. Ghika György és családja velencei tartózkodását (1671–1672)* vizsgálja. Tanulmányának függelékeként a felhasznált forrásokat részletesen idézi. *Luana Giurgevich* tanulmánya irodalmi színezetű. Címe: *Alberto Fortis: 'Isztriai utazás' tudományos kapcsolat és irodalmi képzelet közt*. A tanulmány szerzője a költő utazásának irodalmi forrásait történelmi forrásokkal támasztja alá, melyeket tanulmánya végén tételelesen közöl.

A következő tanulmány szintén irodalmi központú a jeles Alfieri-kutató, *Madarász Imre* tollából. *Alfieri, az önéletrajzíró utazó*. Vittorio Alfieri, amint befejezte a Katonai Akadémiát Torinóban, szabadság iránti vágya által ösztönözve, hosszú utazásokba kezdett. Lovon és postakocsin utazott Itáliában és külföldön is (Franciaország, Anglia, Hollandia, Belgium, Auszria, Németország, Dánia, Svájc, Magyarország, Oroszország, Spanyolország, Portugália). A költő utazásainak motivációja Jean-Jacques Rousseau-éhoz hasonlóan tipikus romantikus motiváció volt, hogy önmagát megtalálja és a teljes szabadságot átélhesse. Ugyanakkor míg Rousseau azt vallotta, hogy öröme leli az utazásokban, addig Alfierit nem az utazás öröme vezérelte, hanem az egy helyben való lét fájdalma. A következő utazóról, a francia Aubertől *Sorin Sipos* közöl tanulmányt. *Egy francia utazó a romániai városokban: Aubert*

kapitány, aki a XIX. század első felében tett utazásokat Román területekre. Úti filozófiáját és utazási szokásait a „cittadino dell’universo” jellemezte.

Egyik perifériából a másikba – Autentitás és sztereotípiák a XIX. század magyar utazóinak szemében. Sztanó László megfogalmazásában a XIX. században Olaszország és Magyarország is perifériáján helyezkedik el egy olyan Európának, melynek szociális, gazdasági és kulturális középpontja Anglia és Franciaország. Itt az utazások különbözősége az utazások motivációjában figyelhető meg. Míg a ’periferikus’ országokból ismeretszerzés, új technológiák, szociális modellek elsajátítása céljából utaznak Angliába, Franciaországba, addig Anglia és Franciaország utazói az egzotikum és kultúra miatt látogatták Olaszországot és Magyarországot. Ebből kiindulva azok az olasz utasok, akik Magyarországra utaztak, és a magyar utasok olaszországi úti céllal egyfajta szolidaritást mutathatnának egymással szemben, ám ettől eltérően a ’perifériából’ ’perifériába’ látogató utazók felveszik a központi, modellnek tekintett országok utazóinak attitűdjét. *A turizmus hajnala: útmutató a Tauri vasúthoz (1914).* Maria Petronio írása a turizmus kialakulását és korai szakaszát vizsgálja. A XIX. század első felében kezdett elterjedté válni a turizmus kifejezés. A vasutak kiépülése a turizmust is egyre fejlettebbé tette. Az első írások, melyek ezt a jelenséget vizsgálják, 1880-ból származnak az osztrák *Josef Stradnert*től. Ebben az időben vált elterjedté a *Fremdenindustrie*² szó, mely nem csak a helyváltoztatást jelentette, hanem az utasok szállását, étkeztetését, vasútvonalának megtervezését is. Petronio ír továbbá a trieszti útikönyvekről is, melyek a hely geomorfologikus, botanikus, zoológikus különlegességeire hívja fel az oda utazók figyelmét. A kötet zárásaként *Tombi Beáta* tanulmányát olvashatjuk: *Tudatlanságból a tudásba – a megismerés útjai*. A tanulmány egy átvitt értelemben vett utazást mutat be, mely Galileo Galilei és Giordano Bruno írásait vizsgálva mutatja be a filozofikus és tudományos fejlődés útjait. A kötet két szempontból is figyelemre méltó. Egyrészt hasznos bevezetőként szolgálhat az utazástörténet iránt érdeklődőknek, másrészt fontos, nyilvánosságot még nem kapott részleteket is közöl a közép-európai terület történelméről, kultúrájáról. Így azok a kutatók, akiknek témájuk kapcsolódik e területhez és a vizsgált időszakhoz, jelentős szakirodalmi műként is olvashatják. Nemzetköziségét segítik a tanulmányok végén szereplő angol nyelvű kivonatok.

Studia Historica adriatica ac danubiana (Adriai és dunai történelmi tanulmányok), Duino Aurisina kiadó, 2010, Trieszt, Adriano Papo, Gizella Nemeth, 179 o

Kádár Anett Julianna

2 Jelentése: utazás, helyváltoztatás.